

УДК 792.82

*Вакуленко Олеся Михайлівна,
заслужена артистка України,
доцент,*

Київський національний університет культури і мистецтв

«СВІТ ТАНЦЮ» ФІЛІПА РІЧАРДСОНА

Стаття присвячена громадській та творчій діяльності Філіпа Річардсона – засновника Королівської академії танцю, Спілки «Камарго», Британської танцювальної Ради та системного управління бальними танцями в світі. Саме він – публіцист і редактор журналу «The Dancing Times», – автор багатьох публікацій, мистецтвознавчих досліджень: «Історія бальних танців в Англії» (1946), «Соціальні танці ХХ століття» (1960); з 1950 року – керівник та президент організації «International Council of Ballroom Dancing» (ICBD) (нині – World Dance and Dance Sport Committee (WD&DSC), організації, яка об'єднала професійних танцюристів усього світу.

Ключові слова: танцювальна школа, бальні танці, фестиваль, балетне соло, відбірковий тур.

Статья посвящена общественной и творческой деятельности Филиппа Ричардсона – основателя Королевской академии танца, Союза «Камарго», Британского танцевального Совета и системного управления бальными танцами в мире. Именно он – публицист и редактор журнала «The Dancing Times», – автор многих публикаций, искусствоведческих исследований: «История бальных танцев в Англии» (1946), «Социальные танцы ХХ века» (1960); с 1950 года – руководитель и президент организации «International Council of Ballroom Dancing» (ICBD) (ныне – World Dance and Dance Sport Committee (WD&DSC), организации, которая объединила профессиональных танцоров всего мира.

Ключевые слова: танцевальная школа, бальные танцы, фестиваль, балетное соло, отборочный тур.

The article is devoted to social and creative activities of Philip Richardson, the founder of the Royal Academy of dance, Union «Camargo», British dance Council and system management ballroom dancing in the world. He is the writer and editor of the magazine «The Dancing Times», – the author of many publications, art research: «the History of ballroom dancing in England» (1946), «a Social dance of the twentieth century» (1960); since 1950 – Director and President of the organization «International Council of Ballroom Dancing» (ICBD) (now the World Dance and Dance Sport Committee (WD&DSC), the organization which brings together professional dancers throughout the world.

Key words: dance school, ballroom dance, festival, ballet solo, the qualifying round.

Актуальність дослідження визначається відсутністю в українському мистецтвознавстві наукових розробок, присвячених діяльності Ф. Річардсона – лауреата премії Carl Alan Award, почесного члена Королівської Академії танцю – одного з фундаторів системного управління бальними танцями, за правилами якого і нині проводяться міжнародні танцювальні конкурси.

Ініціатор і організатор конкурсів і фестивалів бальних танців Філіп Семпей Річардсон (Philip John Sampay Richardson) у 20-ті рр. ХХ ст. був співзасновником публічного видання «The Dancing Times» – журналу, на сторінках якого висвітлювалися здобутки і проблеми не лише «британської школи» бальних танців, а й доцільність системного управління хореографічним мистецтвом.

Про багаторічну діяльність Ф. Річардсона, серед багатьох інших, відгукнувся і Л. Уейнрайт, написавши розробку про бальну хореографію початку ХХ ст. на сторінках «Історії британського популярного танцю» [1].

Філіп Джон Семпей Річардсон (1875–1963) народився в містечку Вінфорд – графство Ноттінгемшир (Англія). У старших класах університетського коледжу в Бомонті він зацікавився мистецтвом танцю; а з 1910 року, при підтримці Мідлтона, працював у редакції журналу «The Dancing Times», який з 1894 року належав лондонському Cavendish Rooms, де започаткував серію публікацій про діяльність міської танцювальної школи. Через кілька років редакція підготувала вже нове видання журналу: залишилася назва, але змінивши тенденційність публікацій, в яких автор – Ф. Річардсон – звертався до широкої читацької аудиторії, правдиво висвітлюючи здобутки і втрати танцювального мистецтва, привертаючи увагу провідних майстрів і діячів громадськості до актуальних проблем, тим самим активізуючи мистецький рух. Найкращим свідченням популярності нового видання та зростання авторитету автора публікацій, стали дискусії на творчих зібраннях і конференціях Асоціації вчителів шкіл бальних танців, учасники яких теж шукали шляхи подолання нагальних проблем.

У 1919 році Ф. Річардсон і Д. Клермонт організували конкурс «Sunshine Matinees», який відбувся в залі Національного інституту для сліпих у Лондоні. Благодійна акція привернула увагу британської громадськості: у пресі з'явилася хвиля публікацій про недоліки «британського шляху» навчання дітей-інвалідів, про зобов'язання керівництва шкіл забезпечити початкову освіту для глухих і сліпих дітей та скасування платні за навчання в початкових школах. На перших сторінках газет з'явилися статті про королеву Іспанії Вікторію Євгенію Баттенберзьку, яка була присутня на танцювальному конкурсі (25 листопада) тощо.

На поч. 1920-х рр. в журналі «The Dancing Times», авторський колектив розпочав обговорення танцювального мистецтва та проблем пов'язаних з роботою творчих колективів. У публікаціях на сторінках журналу піднімалися пекучі проблеми: організація міських конкурсів, вимоги до учасників, стандарти викладання танцювального мистецтва тощо. У свою чергу це стало поштовхом для заснування «Спілки вчителів бальних танців Великобританії» (згодом – Королівської Академії танців – Авт.), у правлінській комітет якої запросили і Ф. Річардсона – редактора журналу «The Dancing Times».

Конкурсна програма складалася з трьох частин: у першій виступали молоді танцюристи, переможці міських і регіональних замахань; у другій і третій – популярні

танцюристи: М. Вігман, У. Поульсен, П. Хаакон, К. Вос, І. Даунт, Ф. Беделс, Р. Френч, Н. де Валуа, Т. Красавіна, С. Астаф'єва, Х. Тернер, Е. Едісон, А. Долін, Ф. Ештон, М. Рамберт та ін.

На сторінках журналу Ф. Річардсон надрукував заяву екзаменатора Королівської Академії танцю Л. Кон, яка стверджувала, що успішність навчання в школах танців могла б бути значно вищою, якби оголосили загальнонаціональний конкурс, на якому були б представлені різні види танців, а прибуток і меценатська підтримка поповнила б Фонд RNIB та посприяла би активізації роботи мистецької галузі.

У жовтні 1922 року редакція журналу публікує інформацію про підготовку танцювального конкурсу та матеріальну підтримку комітетом «сонячних домівок» для сліпих дітей [2], а вже в грудні оголошує «соло змагання» – Sunshine Solo Competition, в яких беруть участь аматори і професіонали, переможці провінційних і міських конкурсів.

Учасників розділили на три вікові групи: «А» – до 7-ми років, «В» – 7–11 років та «С» – 11–15 років; солісти виступали босоніж, а в категоріях «В» та «С» – виконували балетного соло. До речі, переможці двох останніх категорій винагороджувалися річними стипендіями, які призначалися Фондом танцювальних зборів. Останній день змагань відбувся в театрі Вест-Енді, в склад журі увійшли відомі педагоги та танцюристи.

На початку 1923 року журнал «The Dancing Times» поінформував про умови та вимоги нового танцювального конкурсу: клас «А» (до 7 років) – соло, класичний і характерний танець: срібна медаль для кожного стилю; клас «В» – 7–11 років – соло, класичний, характерний та бальний танець: срібна медаль для кожного стилю; клас «С» – 11–15 років – соло: срібна медаль; клас «D» – 15–21 років – соло: срібна медаль. Всього – 11 срібних медалей, лауреати яких (класи «С» і «D») змагатимуться за перемогу та здобуття кубків газети «Daily Mirror». До складу журі, головою якого обрали Ф. Річардсона, увійшли: міс Кон, Ж. Еспіноза, міс Фаірбаїрн, міс Макларен, міс Персел, міс Смартзевейт.

У редакційній статті надруковано про місце та час проведення конкурсу: попередні відбори – 23, 24 лютого та 2–3 березня в Armitage Hall, National Institute for the Blind (Лондон); десять півфінальних змагань (березень–квітень) відбудуться в Манчестері, Ліверпулі, Бірнінхемі, Брістолі, Брінгтоні, Саутсі, Нотінгем, а заключні – наприкінці квітня в театрі Вест-Енді (Лондон).

У березневому номері журналу Ф. Річардсон поділився з читачем успіхами та новинами з танцювального конкурсу, зазначив, що змагання учасників категорій, які тривали щотижня протягом чотирьох-п'яти годин, – «найцікавіші години, які довелося прожити» [2].

У другій половині квітня оголосили переможців чотирьох класів та претендентів на друге місце у півфіналах в Лондоні, Бірмінгемі, Шеффілді, Ньюкаслі, Саутсі, Брістолі і Брайті. Наприклад, в лондонському півфіналі класу «А» перемогла Венді Тої (Міс Бойл); а заключні змагання мали відбулися 15 травня в театрі Кінгсвей.

У червні 1923 року на сторінках «The Dancing Times» Ф. Річардсон друкує в журналі репортаж про проведений конкурс як «найбільш успішний експеримент» [2].

Відомо, наприклад, що з червня 1920 року на вечірці в «Трокадеро» зібралися відомі професійні танцюристи, серед присутніх були й Ф. Беделс, Л. Кормані, Е. Еспіноса, А. Гене, Т. Карсавіна та Н. де Валуа – співзасновниця трупи Королівського балету Великобританії, А. Долін – співвласник компанії Англійського Національного балету. Приводом дискусії стали питання пов'язані зі становищем хореографічного мистецтва у Великобританії загалом і танцювальним мистецтвом зокрема. З цієї нагоди висловили свою думку представники різних європейських хореографічних шкіл. Саме ця подія стала приводом для активізації публікацій у пресі та привернула увагу громадськості. Уже в грудні розпочала діяльність Асоціація вчителів бальних танців Великобританії, яку очолила Аделін Гене, а на початку 1921 року вона працювала вже в приміщенні журналу «The Dancing Times», а Ф. Річардсон готував програму неофіційного чемпіонату, переможцем якого в 1922 році став В. Сільвестр.

Неабияке значення в подальшій долі Асоціації відіграла королева Марія (Maria von Teck), дружина Георга V, яка опікувалася благочинними громадськими організаціями. Саме в середині 20-их рр. Асоціацію перейменували – Королівська академія танцю (RAD Royal Academy of Dance), де й розпочала діяльність екзаменаційна комісія, яка «спеціалізувалася на навчанні танцю з акцентом на класичний балет», до речі вона успішно працює і нині в 79 країнах світу, згуртувавши понад 14 000 діячів хореографічного мистецтва [3].

Відомо, що 1920 році в Блекпулі відбувся Перший фестиваль танців – Blackpool Dance Festival. Організаторами мистецького заходу були Гаррі Вуд, музичний директор комплексу Winter Gardens і Нельсон Шарплес, співвласник міського музичного видавництва Messrs Sharples and Son Ltd. У комплексі «Зимові Сади», заснованому в червні 1878 року, були танцювальні, театральні, виставкові та ігрових зали, на території працювали казино та ресторани.

Фестиваль відбувся в Імператорському залі (Empress Ballroom) – одному з найбільших бальних залів у світі, його площа займала понад 12 500 квадратних футів. З трьох сторін довкола манежу розташовувалися балкони, а «стеля декорована рельєфним біло-золотим панно» [4].

На той час ще не існувало єдиної техніки стандартних європейських і латиноамериканських танців, тому виступ конкурсантів складався з виконання особливої програми, що базувалася на чіткому виконанні танцювальних елементів, груп фігур, які повторювалися в певній послідовності, так звані Сіквенс Денс (Sequence Dance) – танці з фіксованою композицією – one-step, two-step та ін. Судді, які оцінювали якість виконання обов'язкових елементів і рівень передачі експресії танцю, знаходилися посеред залу, в той час, як пари виконавців рухалися колом один за одним [5]. До речі, Ф. Річардсон також був у складі суддівської колегії, яку очолював Дж. Фінніган – член Британської Асоціації професійних учителів танців [6], заснованої 30 листопада 1892 року.

У 1922 році Ф. Річардсон, спільно з організатором чемпіонату світу з бальних танців Камілем де Реналь, підготував проект світових чемпіонатів з бальних танців у Лондоні, а згодом очолив суддівської комісію. До речі, тоді переможцями чемпіонату стали В. Сільвестр та Ф. Кларк [7, с. 167], які згодом, як і Ж. Бредлі, Л. Хамфріс,

М. Сіммонс, І. Тінігейт-Сміт, увійшли в склад першого комітету відділення бального танцю Імператорської спілки, яка підготувала єдину програму для атестації вчителів і стандартизації бальних танців, яка стала підґрунтям для формування англійського стилю бальних хореографії: англійський вальс, фокстрот і танго.

Попередником повільного (англійського) вальсу (Slow Waltz) є «Бостон» (boston), який був популярним в Америці наприкінці XVIII століття: характерне уповільнення до 40 тактів на хвилину. У 20-ті роки в Англії «Бостон» змінив форму: складалася з правого повороту, лівого повороту і заміни напрямку. А ще хореографи М. Стюарт, П. Сайкс, В. Сільвестер та Ж. Бредлі вдосконалили рухи, багато з яких замінили на step-side-close, що зробило можливим здійснення різних рухових варіцій. З того часу, повільний (англійський) вальс, чуттєвий і спокійний танець – 30 тактів на хвилину, з музичним розміром $\frac{3}{4}$ став першим танком в європейській програмі бальних танців.

Фокстрот уперше був виконаний у 1914 році актором Гаррі Фоксом у Нью-Йорку. Існує гіпотеза, що його назва скоріше походить не від імені першого виконавця Гаррі Фокса, а від ходи лиса (Fox trot – лисячий біг). До стандартизації танцю, відомі танцюристи В. та І. Касл виконували його з елегантністю та грацією, під регтайм, а згодом, після стандартизації, виконання супроводжувалося свінгом. Це стало приводом до появи у стандартній європейській програмі двох танців: повільного фокстроту (Slow Foxtrot) та швидкого – квікстепу (Quickstep).

До 1917 року повільний фокстрот складався з ходи на три кроки і повільного спін-повороту, але в 1919 році американський танцюрист Морган застосував відкритий спін-поворот, нова фігура увиразнила манеру; композиційне довершення танцю доповнила танцювальна пара – Г. Андерсон та Д. Бредлі. Відтоді, основними елементами танцю стали: крок-перо та зміна напрямку; базовий ритм кроків (повільний, повільний, швидкий) [8].

Саме фокстрот, якому притаманні плавні елегантні рухи, довгі кроки при повільному темпі і короткі кроки при швидкому, проти годинникової стрілки, вважається танцем консервативного англійського стилю.

Існує припущення, що танго (tango) походить з Іспанії. Але справжня популярність танцю сталася на Кубі, де, щоправда, на його ритм вплинула місцева запальна хабанера. Незважаючи на досить відверті рухи, а танго тривалий час вважали непристойним танцем, наприкінці XIX століття він став популярним і на півдні Америки – «танець з зупинкою».

У 1907 році Каміль де Ріналь, хореограф, композитор, танцюрист і бізнесмен, разом зі своєю партнеркою Г. Рей створив новий варіант танцю – «французьке танго», з яким виступав на змаганнях у Ніцці. Відмінності виконання аргентинського та європейського танго настільки були суттєві, що це стало приводом для рівноправного існування його різновидів.

Оповитий смутком, проте пристрасний, чуттєвий і темпераментний танець на поч. XX ст. популяризувався в Англії та Німеччині, Росії в інших європейських країнах, а в 20-ті рр. був стандартизований в європейській програмі бальних танців: розмір – $\frac{2}{4}$; темп – 30–32 такти на хвилину; з прискоренням та уповільненням, паузами для експресивності танцю. Техніка виконання для чоловіків і жінок чітко розмежує партнерів, оскільки вони виконують різні кроки: один повільний крок змінюють два швидких.

Блекпульський фестиваль за шість років зробив вагомий внесок для становлення європейського бального танцю у Великобританії, але в 1927 році змінилося керівництво Зимового саду, а Ф. Річардсона – голова судійського колегії, домігся дозволу на проведення аматорського фестивалю фокстроту (North of England Amateur Foxtrot Competition). Проте Ф. Річардсон не полишав надію і після тривалих перемовин з членами управління Зимового саду та численних дискусійних публікацій в журналі, які стали приводом обговорення громадськості та творчих об'єднань, Блекпульський фестиваль танців поновив роботу, більше того розпочав роботу Британський танцювальний форум (The Official Board of Ballroom Dancing) – об'єднання англійських і зарубіжних асоціацій учителів бальних танців, яке існує і дотепер (British Dance Council). Головою Ради з бальних танців обрали Ф. Річардсона, який доклав чимало зусиль для визначення стандартів і стилів танців, створення та запровадження «системи медальних тестів, проведення іспитів для викладачів і конгресів з метою накопичення та розповсюдження досвіду» [9, с. 70]. Головним завданням Ради була на той час розробка та контроль правил конкурсних танців, обов'язкових як для професійних, так і для аматорських конкурсів, оскільки The Official Board of Ballroom Dancing як національний орган присвоював чемпіонські звання та затверджував нагороди переможців.

У 1929 році в Лондоні відбулася конференція, присвячена розвитку бальних танців в Англії, під час якої було піднято багато нагальних питань, а найголовніше – прийнято рішення про стандартизацію бальних танців та уніфіковано їх темп та музичне оформлення [9, с. 75–76], а вже восени Ф. Річардсон, А. Хаскел та Е. Еванс заснували «Спілку Камарго» (Camargo Society). У склад її правління ввійшли і композитор К. Ламберт, балерина Л. Лопокова, казначей Д. Кейнс та ін. [10]. Метою діяльності творчого закладу став подальший розвиток хореографічного мистецтва та створення національного балету.

«Спілка Камарго» посприяла створенню репертуару першої стаціонарної балетної трупи «Вік-Уелс балле» (з 1957 року – Королівський балет Англії) [11, с. 278], засновником її була ірландська балерина Нінетт де Валуа, яка виступала в трупі С. Дягілева, а в 1926 році відкрила Академію хореографічного мистецтва в Лондоні та заснувала балетну школу при театрі «Олд Вік» (1931), де працювали хореографи М. Рамбер та Ф. Аштона.

Прем'єрний показ постановки «Camargo Society», відбувся в жовтні 1930 року в Кембріджському театрі (Лондон) і складався з одноактних балетів: «Помона» Ламберта (балетмейстер Ф. Аштон, танцюристи А. Долін і А. Людміліна); «Танець священний і танець гріховний» Дебюсі (балетмейстер Н. де Валуа). Ф. Аштон здійснив постановки для вистави в Мистецькому театрі-клубі (the Arts Theatre Club), «Маски поезії та музики» [12], про які схвально відгукнулася критика та серію постановок за шекспірівською поемою «Плач закоханої» з участю Л. Лопокової [10].

У 16-ти одноактних балетах Н. де Валуа та М. Раїбера брали участь А. Долін, Ф. Біцелле, А. Маркова, Т. Карсавіна, Л. Лопухова, О. Спесівцева та ін.

Н. де Валуа здійснила постановку балетів «Юв» Р. Воан-Уільямса, а балетмейстер Ф. Аштон – бурлеску «Фасад» (1931); в 1932-ому на сцені Театру Савой (the Savoy

Theatre), 4 тижні літнього сезону, О. Спесівцева виконувала провідні партії балетів «Жізель» і «Лебедине озеро»; в березні 1933-ого в театрі «Седлерс-Уелса» (Лондон) відбувся прем'єрний показ балету «Копелія» (в 2-х актах) (балетмейст М. Сергеев; Сванільда – Л. Лопокова, Франц – С. Джадсон, Копеліус – Х. Бріге).

У 1931 році відбувся Британський Чемпіонат зі стандартних танців серед професіоналів та аматорів (British Professional and Amateur Ballroom Championships). Після 250 попередніх відбіркових турів у провінційних містах, 40 окружних фіналів, переможці здобули право брати участь у заключних змаганнях, які відбулися в Блекпулі.

Якщо 30-ті роки позначені здобутками хореографічного мистецтва, то в роки Другої світової війни Блекпульський фестиваль не проводився. Поновлення його роботи відбулося в 1946 році проведенням аматорського чемпіонату старовинного Сіквенса (British Amateur Old Time Sequence Championship), першим конферанс'є на якому, замінивши Б. Хейварда, був Ф. Річардсон – популярний радіокоментатор танцювальних фестивалів, автор багатьох статей, присвячених мистецтву танцю («Daily Sketch», «The Star», «The Strand magazine», «Evening Standard» та «Daily Mirror» та ін.); монографічного дослідження «Історія бальних танців в Англії» (1946).

В 1950 році в Единбурзі Ф. Річардсон заснував «International Council of Ballroom Dancing» (ICBD), нині World Dance and Dance Sport Committee (WD&DSC) – організацію, яка об'єднала танцюристів усього світу.

Лауреат премії Carl Alan Award, а з 1962 року – почесний член Королівської Академії танцю Ф. Річардсон присвятив своє життя танцювальному мистецтву, в Історію якого навіки вписано його ім'я.

Література:

1. Акуленок С. В. *Кто есть кто?* // С. В. Акуленок. – Москва : Международный объединенный биографический центр, 2003. – Вып. 5. – Т. 2.
2. Балет. *Енциклопедія.* – Москва : Радянська енциклопедія, 1981. – 624 с.
3. Кузовникова Т. Б. *Конкурсный европейский бальный танец : учеб. пособ.* // Т. Б. Кузовникова. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. акад. культуры и искусств. – 2012. – 168 с.
4. Уэйнрайт Л. *История британского популярного танца* / Л. Уэйнрайт. – HarperCollins UK, 1997. – 192 p.
5. *All england dance [Electronic resource]* / Archive. – Режим доступу: <http://www.all-england-dance.org.uk/archive>
6. *Web.archive.org [Electronic resource]* // Chronjlygy. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20120220120946/http://www.rad.org.uk/01who/0111chronology.htm> Winter Gardens Blackpool [Electronic resource] / About. – Режим доступу: <http://www.wintergardensblackpool.co.uk/page/94/About.htm>
7. *Blackpool Dance Festival (офіційний сайт Блекпульського танцювального фестивалю)* [Electronic resource] / Blackpool Dance Festival. – Режим доступу : http://www.blackpooldancefestival.com/blackpool_dance_festival.htm
8. Британська асоціація вчителів танцю [Електронний ресурс] / Наша історія. – Режим доступу: <http://www.batd.co.uk/about-us/our-history>
9. Richardson, Philip J. S. *A History of English Ballroom Dancing* / Richardson, Philip J. S. – London: Herbert Jenkins, 1945. – 167 p.
10. Kavanagh J. *Secret Muses: the life of Frederick Ashton* / Julie Kavanagh. – Faber and Faber. – 1996. – 113 p.
11. Leeper, J. *English Ballet* / Janet Leeper. – Published by Penguin Harmondsworth, 1945. – 36 p.